

Image not found or type unknown

Núm. 20 - ABRIL 2014

Colòmbia en el postconflicte violent

ICIP

SUMARI

Introducció

- Colòmbia, trencar amb uns altres cent anys de solitud

Articles centrals

- Els actors polítics davant els reptes de la construcció de la pau
- El repte del canvi en construir pau
- Infraestructures de pau
- Rentisme, control territorial i ruralitat a Colòmbia
- Justícia en el període de transició
- Cap a la mexicanització de Colòmbia

Recomanem

- Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Tribuna

- "Saber que el General estava entre nosaltres donava tranquil·litat"

Entrevista

- Entrevista a León Valencia, director de la fundació Paz y Reconciliación

Tribuna

- Memòria i justícia en transicions

Sobre l'ICIP

- Notícies d'actualitat, properes activitats i noves publicacions

INTRODUCCIÓ

Colòmbia, trencar amb uns altres cent anys de solitud

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Aquest número monogràfic, el segon de la nova etapa de la revista, està dedicat als escenaris postconflicte violent a Colòmbia, concretament revisa els reptes pendents i el full de ruta per al futur. Es tracta del segon monogràfic que la revista *Peace in Progress* dedica a Colòmbia (el primer va ser el desembre de 2012). En aquest cas, el monogràfic surt a la llum uns dies abans de la celebració d'un seminari internacional a Barcelona, organitzat per l'ICIP amb la col·laboració de l'Agència Catalana de Cooperació per al Desenvolupament, l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona titulat: ESCENARIS POSTCONFLICTE A COLÒMBIA. AGENDA, OPORTUNITATS I FULL DE RUTA. El seminari reuneix uns cinquanta experts (una trentena d'ells colombians) per debatre, segons les regles de Chatam House (l'important és saber què es diu no qui ho diu), sobre els reptes i oportunitats de la Colòmbia postacord amb les FARC i, en un futur, post ELN (hi ha, a l'Equador, converses exploratòries que segurament conclouran amb un acord marc per obrir pròximament negociacions formals).

Concretament, el seminari parteix d'una premissa bàsica: fer les paus (tancar un acord en una taula de negociacions i implementar-lo amb poques probabilitats de que la violència recidivi) no és el mateix que construir la pau (procés que pren de deu a quinze anys i que està articulat entorn de tres "Rs", reconstruir, resoldre i reconciliar). La naturalesa, l'agenda, els actors, els temps i les dinàmiques canvien totalment en ambdós casos. L'èmfasi es posa, a la revista i al seminari, en construir les paus, és a dir, parafrasejant el títol d'un conegut article de James Robinson, veure com pot encarar-se el repte de trencar amb cent anys de solitud, com pot evitar-se que els eventuais acords

del final de la violència armada acabin obrint pas a un altre segle de solitud. O, el que és el mateix, com trencar amb “l’especificitat” o “solitud” colombiana: un país que des de fa més d’un segle reproduceix cíclicament la violència política i, en ple creixement econòmic, continua sent el país més desigual del continent llatinoamericà. Per això, per construir la pau cal, progressivament, encarar els grans reptes del país, els estructurals i els sorgits de solucions i reformes parcials de les últimes dècades. En suma, evitar la solució “lampedusiana”, la que segueix la regla que Tomasso di Lampedusa va posar en boca d’un dels protagonistes de “El Gatopardo” en parlar de la convulsa situació política a Sicília: “Si volem que tot segueixi com està, és necessari que tot canviï”

Per això, el seminari s’estructura a l’entorn de sis eixos de debat, que es recolliran en la relatoria i llibre finals:

1. La construcció de pau a Colòmbia: dels acords a les polítiques públiques.
2. La dimensió política: sistema polític, descentralització i actors territorials.
3. El desenvolupament i la dimensió econòmica.
4. Els actors no directament polítics, la participació, el repte humanitari i la dimensió social i identitària.
5. Polítiques de memòria i de passat: la reconciliació com a horitzó futur.
6. Polítiques de seguretat i de defensa.

I per això, en coherència, la revista tracta aquests eixos. I ho fa amb aportacions de ponents del seminari, concretament del Rafael Grasa (els reptes de construcció de pau i els actors polítics), de la María Victoria Llorente et al. (els reptes a llarg termini i la superació de la violència cíclica), del Borja Paladini (la necessitat de comptar amb infraestructures de pau), del Luis Jorge Garay (el desenvolupament rural), del Farid Benavides (les polítiques de memòria i passat que evitin la impunitat) i del Gustavo Duncan (la violència criminal i el risc de “mexicanització” de Colòmbia). Tot això es complementa amb una entrevista a León Valencia.

En suma, un intent de contribuir a traçar un mapa i un full de ruta que permeti a Colòmbia afrontar els problemes de fons i sortir del carreró de violència i exclusió cíclics reproduïts intergeneracionalment, trencant amb les seves causes estructurals i els seus diversos acceleradors/multiplicadors i detonadors. Allunyar-se, en suma, de la contraposició entre pau exprés i pau lenta. Ambdues estan interrelacionades i es necessiten per acabar amb els cicles intergeneracionals de les violències.

Fotografia: Borja Paladini Adell (C)

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Els actors polítics davant els reptes de la construcció de la pau

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Les reflexions que segueixen parteixen d'una constatació doble i paradoxal. D'una banda, a Colòmbia hi ha una tendència estructural a la reproducció intergeneracional de la violència política, vinculada al sistema de govern, que reproduïx i amplifica la desigualtat, amb un paper clau de les elits polítiques i territorials (de la capital i territorials). Aquesta tendència, a més, està molt vinculada a l'organització disfuncional de la societat colombiana. Autors com James Robinson han suggerit justament que els problemes de Colòmbia, començant per la violència, provenen de la perpetuació anacrònica del sistema de govern indirecte propi de les potències imperials europees. Recordin, les elits urbanes, en el nostre cas les de Bogotà, deleguen a les elits locals el funcionament efectiu de les zones rurals i perifèriques mitjançant un sistema de reciprocitat mútuament beneficiós. Es tracta d'una delegació àmplia i generosa: poden governar com vulguin i tenir representació al Congrés a canvi d'un *quid pro quo* que garanteix el suport polític i l'acceptació sense desafiament de les regles de joc generals de les elits de la capital o nacionals. Una combinació de centralisme fort en l'essencial i de "deslocalització" de la gestió dels territoris. La manera de governar el país, segons la tesi de Robinson, genera gairebé tots els problemes, entre ells el caos i la il·legalitat, que després han exacerbat altres problemes i actors. Més enllà del debat acadèmic sobre per què un sistema així, caòtic i disfuncional, s'ha perpetuat i s'ha convertit en estable, el cert és que el sistema polític, i en especial el sistema de partits, es basa en això.

D'altra banda, la segona constatació, paradoxal, és que, si les converses a l'Havana i les que aviat s'iniciaran formalment i públicament amb l'ELN tenen èxit, passarem de la

fase de fer les paus, el terreny de les elits de tot color, a la construcció de la pau, on tots els actors socials són importants. No obstant això, com ara veurem, els actors polítics bàsics del govern indirecte són claus tant per fer les paus com per posar en marxa i a bon ritme la construcció de la pau. Fer les paus sol durar entre dos i cinc anys, construir la pau no menys de deu o quinze. En l'etapa intermèdia entre una i una altra cosa el paper clau el juguen els actors polítics, per diverses raons. Primer, perquè són alguns actors polítics, aliats amb actors armats irreductibles i actors econòmics legals i il·legals, els que poden actuar com a disruptors (*spoilers*) que facin fracassar la implementació dels acords. Segon, i més important, perquè seran els actors del sistema polític institucional, partits polítics i sobretot legisladors, els que tindran la clau de l'èxit o fracàs inicial dels acords de pau, que hauran de substantiar-se i concretar-se en clau governamental i parlamentària. I tercer, perquè en la fase de consolidació dels acords i de construcció de la pau en sentit ple, a partir del tercer o quart any, la clau estarà en les interaccions entre actors polítics menys institucionals i convencionals (actors socials, sindicals i comunitaris, sense excloure els actors il·legals a cada zona) i els alcaldes, governadors i càrrecs polítics territorials. Tot això posarà la descentralització real -no la mera desconcentració- i els pactes i acords al centre de l'agenda.

“ Hi ha un antic dèficit del sistema de partits, febles i amb un aparell escàs, davant la importància del factor humà de les personalitats dels líders i candidats. ”

En suma, el funcionament del sistema polític, en particular del sistema de partits i de la presa de decisions al Legislatiu, serà crucial. I allà comencen les dificultats estructurals i conjunturals.

Quant a les estructurals, hi ha un antic dèficit del sistema de partits, febles i amb un aparell escàs, davant la importància del factor humà de les personalitats dels líders i candidats, que reforça la tradició de votar persones i reforça el sistema de vot

preferencial. Els partits polítics, des de la dècada dels cinquanta i a mercè del reforç de les reformes dels anys 2000, són molt menys importants que les persones. Hi ha també una clara tradició de presència institucional multipartidària i d'aliances, tot i que corregida per reformes des de fa dècades. En suma, un sistema format per partits mitjans que no assoleixen majories d'un terç de les cambres i amb tendència a canvis i pactes fomentats per l'oferta d'incentius personals o grupals (repartiment de "melmelada", en llenguatge castís). El resultat: una fractura molt clara a l'oposició, en particular a l'esquerra, però també a les majories governamentals; un apogeu dels moviments socials i una escassa afinitat de la població amb els partits polítics i, fins i tot, els moviments socials (la demoscòpia diu que un 60% de la població no té cap afinitat amb partits i moviments).

Però també tenim dificultats conjunturals, vinculades a les eleccions legislatives i presidencials del 2014 i als seus resultats, ja fermes en el cas de les legislatives i estrictament especulatives en el cas les presidencials. El Legislatiu, el President i el Govern que sorgeixin de les eleccions tenen la tasca d'implementar els eventuais acords de pau i iniciar la construcció de la mateixa.

Les legislatives del març, al Senat (100 escons) i a la Cambra de representants (163 escons)¹, han tingut una participació baixa, a l'entorn del 44%, amb un alt nombre de vots nuls (a l'entorn del 12%), a causa de la complexitat del sistema electoral i, en concret, de l'imprès del vot, i amb un vot en blanc significatiu (6%). El resultat final ha estat ajustat, amb un predomini dels partits mitjans encara major que en l'anterior legislatura.

Al Senat, victòria del Partit de la U, (liderat pel president Santos), amb 21 escons, seguit del Partit Conservador i del Centre Democràtic d'Uribe (ambdós 19)², Partit Liberal (17), Canvi Radical (9), Aliança Verda (5), Polo Democrático (5) i Opció Ciutadana (5). En vot popular, gairebé un empat: només un 2% separa els quatre primers partits. A la Cambra de Representants, en escons, el Partit Liberal supera a la resta (39), encara que en percentatge guanya el Partit de la U. Després, el Partit de la U (37), el conservador (27), Canvi Radical (16), Centre Democràtic (12), Aliança Verda i Opció Ciutadana (6), Polo i Mira (3) i tres partits amb un escó cada un.

“ Encara és aviat per saber quin impacte tindran la parapolítica i els grups il·legals en la nova legislatura. El que és indubtable és que en tindran. ”

Globalment, els perdedors són clars: el MIRA, malgrat que ha resistit a la Cambra de Representants, i els partits d'esquerres, amb una Unió Patriòtica que no va aconseguir representació a la Cambra, un Polo que ha retrocedit i un Partit Verd que, malgrat resistir, no millora. En les dues cambres, 19 escons sobre 263. També són clars els guanyadors: Uribe, amb tres bastions, Còrdova, Antioquía i Bogotà i, en perspectiva futura, Santos, president probable malgrat les dificultats. S'ha consolidat una clara majoria de dretes al país i una clara majoria presidencial, al voltant del 65% del Senat (encara que havia estat del 80%). En termes relatius i d'expectatives, també guanya el Partit Conservador, amb millors resultats que els pronosticats i millors que els del Partit Liberal, perdedor al seu torn, en passar a la quarta posició al Senat quan aspirava a ser el primer.

Però les eleccions, a part de donar majories i minories a les cambres, tenen un important impacte sobre: a) el futur polític d'Uribe; b) les presidencials (25 de maig) i el procés de pau que marcarà el nou cicle polític; c) els eventuais partits frontissa en la governabilitat futura; d) el sistema de partits, sobretot sobre el grau de renovació i continuïtat dels partits, i el paper dels partits petits; e) el futur dels partits d'esquerra; i f) la influència de la parapolítica i dels grups il·legals en el futur del país.

Respecte al futur polític d'Uribe, està clar: mai ningú havia tret un resultat semblant en una llista tancada, encara que molt plural, i una campanya focalitzada en ell mateix. Serà el gran opositor a Santos, però ara en un escenari nou, el legislatiu. Tanmateix, el resultat és pitjor del que esperaven globalment, a pesar d'alguns resultats espectaculars a Bogotà i Antioquía.

Quant a l'impacte sobre les presidencials i les negociacions de l'Havana, el cert és que, encara que la campanya serà dura, res fa preveure que Santos pugui perdre. L'obstacle tampoc no serà a les cambres: en el futur veurem dialèctiques apassionades, tanmateix, vist el suport del Polo i els verds a les converses de La Havana, el percentatge favorable al procés de pau és del 80%. Per tant, el que està en joc no és la viabilitat d'aprovar mesures per no construir la pau sinó la necessitat de pactar-les. A més, Clàudia Lopez, Jorge Robledo i Iván Cepeda, grans oradors, també replicaran a Uribe.

“ No s'aconseguirà trencar amb els cicles de violència política intergeneracional sense canviar el sistema de govern. ”

Respecte als partits frontissa per la governabilitat i al futur del sistema de partits, algunes reflexions breus. Malgrat les possibilitats de fer aliances de geometria variable dels conservadors, és poc probable que ho facin amb Uribe. Tanmateix, la política d'aliances requerirà més subtileza en aquesta legislatura. El sistema de partits continua sent la baula feble del sistema polític colombià perquè depèn sobretot de personalitats i no dels partits i té poca capacitat de renovació. La bona notícia és que molts dels petits partits han resistit l'amenaça de desaparèixer. Sobre els partits d'esquerra, la qüestió bàsica ja està dita. Es podria afegir que, sociològicament, les esquerres a Colòmbia no tindran resultats semblants als dels països de l'entorn fins que els acords de pau siguin una realitat i s'executin.

Finalment, encara és aviat per saber quin impacte tindran la parapolítica i els grups il·legals en la nova legislatura. El que és indubtable és que en tindran: un estudi dels candidats dels departaments, publicat abans de les eleccions, identificava 131 candidats amb relacions directes o indirectes.

En suma, la primera fase del procés de fer les paus es presenta complicada, necessitada d'esforços i pactes. Les fases posteriors es presenten fascinadores perquè

no s'aconseguirà trencar amb els cicles de violència política intergeneracional sense canviar el sistema de govern explicitat anteriorment, per això, els actors polítics institucionals que sorgeixen i creixen en aquest sistema hauran de ser agents de canvi. Temps apassionants que exigiran, si es volen buscar estratègies guanyar-guanyar, pensar estratègicament a llarg termini.

1. De forma conscient, en l'anàlisi no tracto les eleccions al Parlament Andí, probablement les últimes, i també les eleccions especials per escollir els escons reservats a minories indígenes i afro-descendents en ambdues cambres.

2. El recompte podria donar un escó més al Centre Democràtic

Fotografia : Sergio Fajardo Valderrama / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

El repte del canvi en construir pau

María Victoria Llorente / Sergio Guarín / Angela Rivas

Directora executiva de la fundació Ideas para la Paz (FIP) / Coordinador del l'àrea de postconflicte y construcció de pau de la FIP / Coordinadora de l'àrea de sector empresarial, conflicte i construcció de pau de la FIP.

Una vegada més, com ja va succeir en altres ocasions al llarg dels últims trenta anys, el Govern colombià i la guerrilla de les FARC han iniciat un procés de diàleg orientat a posar fi al conflicte armat del nostre país. No es tracta d'un tema menor. Encara que en el panorama nacional hi ha qui s'oposa a aquesta iniciativa i promou incerteses i ombres sobre els seus procediments i resultats, és innegable que la pau és l'anhel principal de la majoria dels colombians i el nostre major imperatiu moral.

Tanmateix, en aquesta ocasió, i a diferència de processos anteriors, diferents veus han insistit en la distància que existeix entre la firma d'un possible acord i el procés mateix de construcció de pau, i han assenyalat la importància d'aquest segon concepte en la definició del futur del nostre país. El propi comissionat de pau, Sergio Jaramillo, ha assenyalat en diversos escenaris que després de la subscripció d'un acord amb les FARC vindrà un període de *transició o reconstrucció*, en el desenvolupament del qual el país es jugarà veritablement la possibilitat de superar l'estat actual de les coses (Jaramillo, 2013).

Quins elements hem de tenir llavors presents perquè la *transició* sigui l'inici d'un capítol de pau i no el preàmbul d'un altre cicle de violència i conflicte? Respondre a aquesta pregunta requereix reconèixer, inicialment, tal com ha proposat James Robinson, que els problemes del nostre país no són ni el narcotràfic ni les guerrilles, sinó que s'enfonsen en arrels molt més profundes (Robinson, 2013). En aquest sentit, el període de *transició* serà una oportunitat per transformar fenòmens fonamentals de tipus

històric i, si es vol, més estructural.

“ El període de transició serà una oportunitat per transformar els pactes institucionals que determinen el govern i la gestió de la realitat territorial a Colòmbia ”

Ineludible serà llavors transformar els pactes institucionals que determinen el govern i la gestió de la realitat territorial a Colòmbia. Aquests pactes, d'acord amb Robinson (2013), no són gaire diferents als de les èpoques colonials. En virtut d'aquests, les elits nacionals van delegar a estructures de poder regionals el control de les perifèries sota un acord tàcit segons el qual els recursos d'aquestes perifèries els pot administrar el poder local sempre i quan no es desafiï l'estructura general de dominació del centre. L'efecte evident d'aquest pacte és la instal·lació d'una institucionalitat de depredació i menyspreu del bé comú que es reproduïx sense aturador, i que constitueix el caldo de cultiu perfecte per a la corrupció, la violència i la il·legalitat. Això és a què Robinson i Acemoglu han anomenat institucionalitat extractiva (Robinson & Acemoglu, 2012).

L'imperi de la institucionalitat extractiva en la realitat de les regions colombianes és evident, tal com han apuntat García Villegas i el seu grup (García Villegas, García Sánchez, & Rodríguez-Raga, 2011), en les fissures existents entre les regles definides en el paper i les dinàmiques que marquen la quotidianitat. Fissures que, sigui dit de passada, són encara més notòries en municipis que estan marcats pel conflicte armat. En efecte, si bé la nostra normativitat estableix amb claredat els objectius essencials de l'Estat i les funcions que han d'exercir les autoritats del nivell territorial, hem de reconèixer que la capacitat efectiva de coordinació de la vida social que tenen aquestes autoritats, i particularment aquelles de tipus civil, està restringida per un sistema en el qual els poders de facto, moltes vegades mitjançant la violència, determinen el dia a dia quotidià, i amb això limiten l'exercici de la ciutadania i gaudir dels drets ciutadans.

Què implica, aleshores, apostar per una transformació d'aquesta naturalesa? Un canvi en aquest ordre d'idees implica precisament revertir i desafiar aquests pactes de gestió i administració del territori i consolidar el que Robinson ha anomenat *institucions inclusives* i García Villegas, recordant a Michael Mann, imperi del *poder infraestructural*. Això implica trencar els *cercles viciosos* que condueixen a la creació d'un poder il·limitat, a una enorme desigualtat en la riquesa i a una absència d'ens de control contra els abusos de poder (Robinson & Acemoglu, 2012, pàg. 403) i, en el seu lloc, desencadenar cercles virtuoses on hi hagi una distribució més pluralista del poder polític i de la riquesa en la societat (Robinson & Acemoglu, 2012, pàg. 362-363). En altres paraules, hem de crear entorns en els quals els actors territorials, en lloc de jugar un paper en les dinàmiques de depredació i destrucció de la cosa pública, desenvolupin les seves funcions generant i distribuint benestar. Es tracta de pactes en els quals l'Estat és capaç d'exercir control legal a través d'institucions robustes i tècniques amb presència i eficàcia a nivell territorial.

“ Hi ha dos passos inicials que són necessaris. Un, que l’ha de donar el govern i que fins ara l’hem trobat a faltar, i l’altre, que podem començar junts de manera immediata. ”

Si acceptem el que hem mencionat anteriorment, hem de començar a discutir com té lloc aquesta transformació. D'altra manera, la nostra noció de construcció de pau quedarà lligada a un discurs genèric amb poques eines per a l'acció. Des de la nostra perspectiva, cal fer dos passos inicials. Un, que l'ha de donar el govern i que fins ara l'hem trobat a faltar, i l'altre, que podem començar junts de manera immediata.

Sobre el primer pas direm que una transformació com la que aquí plantejarem requereix un lideratge fort i positiu, de tipus transformacional, per part del cap d'estat. És indispensable un missatge sense ambigüitats que faciliti als colombians entrar en el desconegut. Perquè tot canvi genera por i incertesa, propicia ansietat i posa a prova la capacitat dels qui l'impulsen malgrat les dificultats. Com a societat, necessitem

inspiració i confiança, necessitem trencar la inèrcia; necessitem deslligar-nos de les càrregues que implica el passat, abandonar el lloc on ens sentim segurs i arriscar-nos a construir una realitat millor per a tots (Kotter, 2012).

Sobre el segon pas, considerem que el que ha proposat el Comissionat de Pau és fonamental. Des de la seva perspectiva, aquest procés de transició no només implica enormes esforços per enfortir l'Estat a les regions i reivindicar el sentit de la ciutadania més enllà de la nostra zona andina, sinó que també requereix l'obertura d'espais de debat obert i constructiu entre opinions i alternatives diferents. És crucial que els actors regionals, que fins a cert punt han estat ostatges del centralisme i de la coerció, exerceixin el seu paper com a subjectes de desenvolupament i reconciliació, i que generin acords sobre el destí econòmic, polític i social que requereixen les regions de Colòmbia. Però no es tracta de converses en les quals cada u defensa l'interès del seu sector. Es tracta de diàlegs de construcció conjunta, en els quals la pregunta fonamental és: Què està disposat a aportar cada u perquè, des del seu lloc social, econòmic i polític, es creï una nova realitat al territori?

En aquest sentit, el postconflicte s'entén com un gran canvi impulsat des de la base i amb la participació dels territoris. No és una partitura llesta per interpretar. No és un conjunt de reformes grandiloqüents per conservar l'ordre establert ni un intent d'integrar una sèrie de grups que atempten contra l'estabilitat de l'Estat en aquest ordre (per alguns casi perfecte). És un *ensemble* de veus i interessos que fa falta propiciar. Aquest esforç requerirà persistència, acompanyament, imaginació i, sobretot, molta generositat. Generositat, sí, perquè en aquesta reconstrucció de país cal estar disposat a donar, lliurar i sacrificar una part de la comoditat que hem obtingut acostumant-nos a viure enmig de la violència.

Bibliografía

DNP. (2006). *Diagnóstico de la política de desmovilización y reincorporación de ex miembros de los grupos al margen de la ley 2002 -2006: oportunidades y retos para el futuro*. Bogotá: Departamento Nacional de Planeación.

García Villegas, M., García Sánchez, M., & Rodríguez-Raga, J. C. (2011). *Los estados del país. Instituciones municipales y realidades locales*. Bogotá: Dejusticia.

Jaramillo, S. (14 de Mayo de 2013). Transición en Colombia ante el proceso de paz y la justicia. *El Tiempo*.

Kotter, J. (2012). *Leading Change*. Boston: Harvard Business School Press.

López, C. (2013). Tras medio siglo de intentos para “llevar Estado a las regiones”, ¿qué deberíamos preguntarnos? ¿cómo podríamos avanzar? *Investigación Fundación Arco Iris*. Bogotá.

Ministerio de Defensa. (2013). *Logros de la Política Integral de Seguridad y Defensa para la Prosperidad*. Bogotá: Grupo de Estudios Estratégicos.

Ramírez, A. (. (2004). *Conflicto y seguridad democrática en Colombia. Temas críticos y propuestas*. Bogotá: Fundación Social – FESCOL.

Rettberg, A., Camacho, A., Chaux, E., Garcia, A., Iturralde, M., Sanches, y otros. (2002). *Preparar el futuro: Conflicto y post-conflicto en Colombia*. Bogotá: Fundación Ideas para la Paz y Universidad de los Andes.

Robinson, J. (2013). Colombia: Another 100 Years of Solitude? *Current History*, 43-48.

Robinson, J., & Acemoglu, D. (2012). *Por qué fracasan los países: los orígenes del poder, la prosperidad y la pobreza*. Bogotá: Planeta.

Fotografía : Sol Robayo / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Infraestructures de pau

Borja Paladini Adell

Polítòleg, candidat a Doctor i especialista en construcció de pau

Aquelles persones que ens dediquem a la construcció de pau podem aprendre molt dels militars. Les forces armades representen, en els països, un dels sistemes més complexos i organitzats de la societat. A Colòmbia tenen com a finalitat la defensa de la sobirania, la independència, la integritat del territori nacional i l'ordre constitucional¹. Per aconseguir aquest finalitat han desenvolupat diversos mitjans que els permeten complir aquesta funció: una infraestructura de suport a la seguretat. Sota la direcció del president de Colòmbia i amb el suport del Comando General de les Forces Militars, representen un sistema complex i interdependent d'institucions, recursos, valors i habilitats. Compten amb tres forces -exèrcit, armada i força aèria- des les quals en penja un conjunt ampli d'institucions associades: direccions, unitats militars (divisions, brigades, comandos conjunts...), escoles de formació i entrenament, mitjans de comunicació, etc. També disposen de recursos importants en personal, edificis, casernes, centres de recreació, cossos administratius, hospitals o sistemes d'armes, entre d'altres. Tot aquest entramat institucional està suportat en una sèrie de valors militars (principis, mandats, jerarquies, línies de comandament); polítiques (estratègies, directrius, plans, ordres...); mecanismes de control -justícia militar-, o, mecanismes de gestió de qualitat. Fins i tot disposen d'un pressupost assignat que representa aproximadament el 3.28% del PIB colombià per a l'any 2012².

En un context com el colombià no hi ha dubte del rol que juguen les forces militars en el marc de l'estat per consolidar la pau. Però, Colòmbia està preparada per construir la pau? Disposa d'un sistema complex i interdependent d'institucions, recursos, valors, estratègies i habilitats per impulsar una pau sostenible?

“ Una infraestructura de pau està conformada per un conjunt d’actors i organitzacions amb un mandat formal i els mitjans necessaris per construir pau. ”

El concepte “infraestructures de pau” s’ha desenvolupat en els últims anys des de l’experiència de més de trenta països que han estat capaços de transitar de la guerra a la pau (Sud Àfrica, Kenya, Ghana, Nicaragua, Nepal, Kirguizistan, les Filipines, entre d’altres³). D’acord amb el PNUD, una infraestructura de pau és *una xarxa interdependent de sistemes, institucions, recursos, valors i habilitats sostinguda pel govern, la societat civil i les comunitats que promou el diàleg i la consulta, prevé els conflictes i facilita la mediació pacífica quan la violència té lloc en una societat*⁴. Una infraestructura de pau està conformada per un conjunt d’actors i organitzacions amb un mandat formal i els mitjans necessaris per construir pau.

La importància d’aquest enfocament està en entendre que la construcció de pau és una responsabilitat fonamental de tots els colombians. Un procés endogen de transformació i innovació que, per ser sostenible i resistent, només pot sorgir de les persones, comunitats i institucions del país, inclòs el més pobre i exclòs, les víctimes, les dones, els joves, les poblacions ètniques o els actors en conflicte, entre d’altres⁵. Un enfocament que innova en el desenvolupament institucional del país, creant una infraestructura de suport a la construcció pau en transicions.

Aquesta concepció de la construcció de pau no és necessàriament contrària a la que va quedar recollida en l’acord que va obrir el procés de converses actual entre el Govern Nacional i les FARC, així com en els acords parcials que s’han donat a conèixer fins ara⁶. En els mateixos s’estableix que la construcció de pau és responsabilitat de tots els colombians i es defineixen algunes idees sobre institucions que ajudin a transitar del final del conflicte a la pau (per exemple, s’esmenta que es constituirà un Comitè Nacional per a la Reconciliació i la Convivència, així com comitès regionals, entre altres instruments).

“ Una infraestructura de pau és un dels principals mitjans perquè la pau no es converteixi en un nou camp de batalla, sinó en un camp de diàleg per a la gestió i transformació noviolenta dels conflictes. ”

Quines característiques podria tenir una infraestructura de pau per a Colòmbia? Com es pot combinar el que s'ha acordat en un eventual acord de pau amb la riquesa d'iniciatives i experiències institucionals i comunitàries que Colòmbia ja té? A continuació presentem algunes idees.

- Una infraestructura de pau s'expressa a nivell nacional a través d'algun sistema de governança de la pau. En alguns països, com a Nepal, s'ha definit a través d'un Ministeri de Pau i Reconciliació, que ha marcat la direcció estratègica del procés. El ministeri disposa, a més, d'un secretariat encarregat de coordinar i assistir tot l'entramat institucional de suport a la implementació dels acords de pau. Addicionalment, es pot pensar en una sèrie d'institucions de suport que enriqueixin la infraestructura de pau: instituts d'investigació; grups d'experts per l'enfortiment institucional, sobretot d'alcaldis i entitats locals, o per facilitar processos de mediació de conflictes; centres de memòria i reconciliació; cases de pau, etc.

- Una infraestructura de pau s'expressa a nivell regional com un espai de trobada entre el nivell nacional i el local. Un espai d'acció on es poden contextualitzar les polítiques i programes nacionals, incloent un eventual acord de pau, a nivell local. L'espai també permet coordinar les expressions i propostes locals perquè siguin tingudes en compte en les dinàmiques de construcció de pau definides a nivell nacional⁶. El nivell regional és estratègic també perquè és l'espai ideal per coordinar actors clau o per replicar iniciatives de pau reeixides a una escala major. A Colòmbia, propostes com la dels Programes de Desenvolupament i Pau han jugat aquest rol des de fa anys.

- Una infraestructura de pau s'expressa a nivell local a través d'espais formals de participació ciutadana (com per exemple comitès de pau locals) que facilitin un diàleg plural que alimenti i enriqueixi la implementació de l'acord de pau. El nivell local és fonamental ja que és on les persones han sofert més violència, i on es defineix l'èxit o el fracàs de la pau. Des d'aquesta lògica, la pau, a nivell local, s'assembla a la millora de les condicions de vida de les persones més vulnerables -incloses les víctimes-, en particular en el seu accés efectiu a la salut, l'educació, la terra, la participació, la cultura, la seguretat ciutadana, etc.

- El nivell internacional s'expressa en la infraestructura de pau a través d'estratègies de suport a la construcció de pau a Colòmbia impulsant iniciatives articulades i complementàries a les dinàmiques nacionals i locals. Instruments com fons cistella, estratègies de cooperació internacional en suport a la pau o programes conjunts, poden ser fonamentals per aconseguir un acompanyament internacional estratègic, sostingut i comprensiu, que no es difumini en milers de petits projectes aïllats i descontextualitzats.

Una infraestructura de pau és, en definitiva, un dels principals mitjans perquè la pau no es converteixi en un nou camp de batalla, sinó en un camp de diàleg per a la gestió i transformació noviolenta dels conflictes que sens dubte conduirà a la pau. L'objectiu d'una infraestructura de pau és acompanyar el seu procés de construcció. Aspira a ser un factor clau per donar sostenibilitat a la pau. No és un fi en si mateix. És una aposta institucional per facilitar el procés de transició entre la guerra i la pau. El seu fi últim ha de ser construir i consolidar un estat legítim -als ulls dels colombians de Bogotà o als ulls del colombià que viu a la remota masia d'Isquandé, Nariño-. Un Estat que no és una part en conflicte, sinó el principal mecanisme de regulació i transformació noviolenta dels mateixos, i la garantia dels drets humans.

1. Article 217 de la Constitució Política de Colòmbia de 1991.

2. Dades de "The World Factbook" de la *Central Intelligence Agency*.

3. Alguns documents de referència sobre el tema:

- Odendaal, Andries (2013) *A Crucial Link: Local Peace Committees and National Peacebuilding*. Washington: USIP

- *Special Issue: Infrastructures for Peace*. Vol. 7. Issue 3. 2012. Journal of Peacebuilding & Development.

- Barbara Unger et al. (eds.) (2012) *Peace Infrastructures - Assessing Concept and Practice*. Berghof Handbook Dialogue Series No. 10. Berlin: Berghof Foundation.

4. Ryan, Jordan (2012) *Infrastructures for Peace as a Path to Resilient Societies. An Institutional Perspective*. En Journal of Peacebuilding & Development. Vol. 7. No 3. p.15.

5. Clark, Helen. 2012, 'Putting Resilience at the Heart of the Development Agenda', Discurs ofert a la Universitat de Cambridge, 16 Abril 2012.

6. En el següent enllaç poden trobar els principals documents sobre el procés de diàleg entre el Govern i les FARC EP fins al dia d'avui. Són acords parcials subjectes al principi de que no hi ha res acordat fins que tot estigui acordat.

7. Paladini Adell, Borja (2012) *From Peacebuilding and Human Development Coalitions to Peace Infrastructure in Colombia*. En Barbara Unger et al. (eds.). Op.Cit *Peace Infrastructures - Assessing Concept and Practice*. Berghof Handbook Dialogue Series No. 10. Berlin: Berghof Foundation.

Informació Autor: borjapax@gmail.com, @borjapax

Fotografia : Bernd Lutz / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Rentisme, control territorial i ruralitat a Colòmbia

Luis Jorge Garay Salamanca

Investigador social i economista

El desenvolupament rural a àmplies regions de Colòmbia ha estat marcat des dels inicis de la República pel predomini del rentisme en les relacions i els comportaments socials al camp. El rentisme és entès aquí com la reproducció de pràctiques imposades de facto per grups poderosos en usdefruit de la seva privilegiada posició en l'estructura política, econòmica i social, per a la satisfacció egoista i excloent d'interessos propis fins i tot a costa dels interessos de la resta de la societat i sense una retribució/coresponsabilitat social que guardi una proporció dels beneficis capturats per a benefici propi. Cal aclarir que aquest concepte de rentisme correspon a una òptica teòrica que va més enllà de la tradicional sobre la "recerca de rendes" -*rent seeking*-.

El rentisme exacerbant com a pràctica social ha privilegiat a agents poderosos (legals, opacs/grisos -que es mouen entre la legalitat i la il·legalitat- i fins i tot obertament il·legals) no necessàriament distingits per la seva capacitat innovadora per aprofitar les aptituds de la terra, a la vegada que ha marginat/desconegut a altres com el camperol -"falta de reconeixement" o "desvaloració de la pagesia"-, conseqüent amb pràctiques a favor de l'acumulació/concentració de terres per a fins tant d'adquisició de poder polític, econòmic i fins i tot militar com especulatiu/no productius. Ha conduït a un desapropietament de la terra, a una reproducció de patrons d'especialització inadequats en àmplies regions del país -com la ramaderia extensiva a prop de 40 milions d'hectàrees en lloc de 12-15 milions segons la vocació/aptitud de la terra disponible- i a una transgressió de la frontera agrícola i de les reserves forestals, entre altres, promoguda per polítiques públiques que han impedit la consolidació de la terra com un

verdader factor de producció -per exemple, una política impositiva i predial que no grava els guanys ni les rendes derivades de l'ús o l'especulació de la terra.

Davant d'això s'ha reproduït, a la pràctica, un model de desenvolupament rural de caràcter excloent, conseqüent amb una elevada concentració de la propietat de la terra, un exagerat nivell d'informalitat de la relació amb la terra per part de la pagesia (una gran majoria són posseïdors de propietat sense escriptura degudament registrada o tenidors) i, per tant, una excessiva precarietat de les seves expectatives del dret de propietat, una profunda exclusió social i marginació, i un escàs accés a serveis socials bàsics i béns públics d'una gran proporció de la població rural (Garay 2013 a).

Aquest procés, com assenyala Garay (2013b), *“a la vegada que es retroalimenta, resulta potenciat amb el bloqueig a la construcció d'un verdader mercat de terra, en reproduir-se el predomini d'un elevat grau de desconfiança en la vigència/estabilitat dels drets de propietat, la inexistència d'una institucionalitat adequada a l'eficiència, la competitivitat i la competència entre agents (una tributació inadequada si no inexistente sobre la rendibilitat en l'ús de la terra) i la fragilitat d'un Estat de Dret. Cosa que condueix a que, en condicions normals, els preus observats de la terra no reflecteixin estrictament el seu cost d'oportunitat econòmic i social en una perspectiva perdurable -és a dir, el cost competitiu en un verdader mercat de terra-, per citar només un exemple”*.

“ La lluita pel control de territoris i l'apropiació de terres és un element indispensable en l'exercici del rentisme a través d'activitats il·legals i fins i tot aparentment legals ”

Tot això ha configurat un entorn propici per a una desagriculturització relativa, fins i tot en comparació amb altres països de renda mitjana, i un relegament de l'agricultura per adquirir el paper de font promotora de creixement per a l'economia colombiana.

Ara bé, la lluita pel control de territoris i l'apropiació de terres és un element indispensable en l'exercici del rentisme a través d'activitats il·legals i fins i tot aparentment legals al llarg de la història d'un país com Colòmbia. És a dir, el rentisme exacerbant, la il·legalitat i el domini territorial configuren un tríode de condicions indispensables en el desenvolupament de la il·legalitat i la reproducció de múltiples violències de caràcter sistèmic, observat tradicionalment fins a l'actualitat en àmplies regions del país, encara que amb modalitats, agents i dinàmiques variables segons el període de temps.

Ara bé, en el context de reproducció de la il·legalitat sota la modalitat de macro-criminalitat¹ durant les tres últimes dècades al país, al mig de les múltiples violències, es va exacerbar la lluita pel control territorial entre diferents grups i xarxes il·lícites (narco-paramilitars, guerrilles i blocs narco-guerrillers, bandes criminals, etc.) pel control militar, el poder polític i la realització de múltiples activitats il·lícites com al narcotràfic, el tràfic d'armes, l'apropiació i explotació de riqueses naturals o la usurpació de terres. I per això es va emprar la violència i la coacció, cosa que va produir una victimització massiva i sistemàtica de poblacions camperoles i comunitats ancestrals a diverses regions.

Aquesta victimització va consistir en l'ús del poder d'intimidació/coacció i en l'exercici de la violència per part de grups armats il·legals/xarxes il·lícites criminals que va conduir a la submissió, desplaçament i despossessió forçada de comunitats camperoles amb propòsits de l'erròniament anomenada "neteja del territori" de presumptes o verdares reductes d'altres grups criminals en vistes a adquirir el predomini i la propietat territorial de facto com a requisit per a l'exercici de poder polític i per a l'afavoriment d'activitats d'índole il·legal i també legal com a font indispensable de finançament de tals grups.

“ Entre l'any 1980 i el juliol de 2010 s'ha desplaçat de manera forçada a més d'un milió cent mil famílies camperoles, cosa que significa

la desposseïció forçada de més de 6,6 milions d'hectàrees ”

En efecte, segons xifres de la Tercera Enquesta Nacional de Verificació de la Comissió de Seguiment a la Política Pública sobre Desplaçament Forçat (Comissió, 2011), s'estima que entre l'any 1980 i el juliol de 2010, com a conseqüència de les accions sistemàtiques de grups violents legals i il·legals, més d'un milió cent mil famílies camperoles s'haurien desplaçat de manera forçada, la qual cosa hauria implicat l'abandonament i/o desposseïció forçada de més de 6,6 milions d'hectàrees (sense comptar amb la desposseïció de territoris ancestrals i comunitaris, ni de terres ermes de l'Estat colombià), equivalent al 15,4% de la superfície agropecuària de tot el país²; és a dir, el procés de desposseïció es compagina amb el caràcter massiu de la victimització ocorreguda al país: més de l'11% de la població colombiana en 30 anys. Aquesta magnitud del procés va estar concentrada, en la seva major proporció, en el període 1998-2008.

Davant d'aquestes circumstàncies es requereix la implantació d'un model de desenvolupament rural amb enfocament territorial que tendeixi a una progressiva inclusió social i un reconeixement de la pagesia com a agent social, productiu i polític per a la transformació de la ruralitat a Colòmbia, a part d'instituir la terra com un verdader factor de producció i no d'acumulació de poder.

Això imposa a l'Estat la responsabilitat de propugnar per l'accés i formalització de la propietat dels camperols a terres de qualitat i amb una situació geogràfica adequada, i per l'establiment de condicions propícies per l'aprofitament de la terra i la potenciació de les capacitats de la pagesia (amb la implantació d'un règim tributari progressiu tant predial com sobre la renda de la terra, la provisió de crèdit, assistència tècnica, vies d'accés, béns públics, etc.).

Per avançar cap a un model rural incloent s'ha de corregir la “falta de reconeixement” a partir de la qual es desconeixen els drets de la pagesia, es nega una clara redistribució d'actius al seu favor -“falta de redistribució”- i condueix a que la societat ni reaccioni ni es commogui davant fenòmens com el desplaçament forçat intern massiu i sistemàtic.

Així mateix, s'ha de superar la falsa premissa que l'actor fonamental o el subjecte social quasi-únic capaç d'integrar-se en la dinàmica global és "l'empresari", amb la qual a part de reproduir la desvaloració de la pagesia, desconeix les potencialitats dels sistemes productius camperols i de petits productors en el proveïment d'aliments i béns agrícoles i en l'aprofitament productiu de la terra. És a dir, el model que preval reproduïx una falta de reconeixement dels sistemes productius camperols i de petits productors com a promotors potencials de la productivitat sistèmica del camp en un país com Colòmbia.

“ La productivitat, eficiència tècnica i rendibilitat econòmica relativa dels sistemes de producció dels petits productors, en les condicions adequades, no són significativament inferiors a les de sistemes de producció a mitjana i gran escala ”

En efecte, en contraposició amb l'òptica oficial predominant a Colòmbia, d'acord amb resultats preliminars d'un estudi pioner que ha realitzat la Comissió de Seguiment amb la Universitat Javeriana (2013), almenys en principi es podria argumentar que la productivitat, eficiència tècnica i rendibilitat econòmica relativa dels sistemes de producció dels petits productors, en les condicions adequades, no són significativament inferiors en relació a les dels sistemes de producció a mitjana i gran escala, sinó que fins i tot arribarien a ser superiors en alguns casos de zones i produccions especialitzades.

Això implica que en la mesura que s'aconsegueixi proveir les condicions adequades en termes d'especialització-diversificació de productes, qualitat de la terra, mètodes de producció, estabilitat jurídica i social, accés a mercats, entre altres, a certes zones i al voltant de determinats productes, els sistemes de producció a petita escala poden arribar a ser fins i tot més eficients en l'ús dels recursos i els factors de producció

disponibles que els sistemes de producció a mitjana i gran escala.

Sens dubte, no es podria afirmar el mateix en el cas dels sistemes de producció camperola empobrits de mera subsistència i subjectes a condicions inadequades per la baixa qualitat de les terres, allunyades i de difícil accessibilitat i precària estabilitat social i jurídica, entre altres coses.

Això demostraria contundentment la necessitat i la conveniència econòmica i social d'implantar un model de desenvolupament rural que reproduïxi l'entorn adequat per a la potenciació de sistemes productius camperols i de petits productors que, a la vegada que millori la seva eficiència i competitivitat, contribueixi de manera socialment benèfica al proveïment alimentari, a la millora del nivell de vida de la població rural, al reforçament de la competitivitat sistèmica de la producció agrària, i que aprofiti les noves formes d'organització associativa i models d'inserció de la producció camperola a petita escala en cadenes de valor en condicions d'equitat d'oportunitats amb els altres esgraons de la producció empresarial.

Tot això només seria possible amb la condició indispensable d'abolir/desmantellar les arrels del rentisme i la il·legalitat i de reforçar els fonaments d'un Estat de Dret en àmplies regions del país conseqüent amb unes relacions socials no sustentades essencialment en l'exercici del poder sinó més aviat en l'exercici democràtic ciutadà i el compliment dels drets fonamentals.

1. Una xarxa macrocriminal és una xarxa social o conjunt d'agents heterogenis que estableixen múltiples interaccions psico-socials sota una estructura flexible i dúctil mitjançant la configuració de subxarxes -amb una jerarquia no estrictament piramidal i inflexible i a través de subxarxes components amb certa especialització-, durant un període determinat, per aconseguir propòsits criminals mitjançant la realització de diverses activitats tant delictives com no pròpiament delictives. Algunes possibles característiques empíriques d'una xarxa macrocriminal són: Participació activa de múltiples tipus de nodes/agents: suposadament legals, obertament il·legals/criminals i opacs/grisos que es mouen entre la legalitat i la il·legalitat; establiment de múltiples tipus d'interaccions en un període determinat, tant il·legals/delictives com legals/lícites, i la infiltració, manipulació o reconfiguració institucional, en diferent

grau i abast, amb efectes a mitjà i llarg termini (Garay et al., 2012).

2. El patró de desposseïment desvela clarament l'estructura rural del país: l'excessiva concentració de la propietat i l'elevadíssim grau d'informalitat en la relació jurídica de la pagesia amb la terra. En general es pot dir que més del 40% de la terra a Colòmbia no està formalitzada, en termes jurídics, per part dels camperols, ja que no compten amb els drets adquirits en qualitat de propietaris, segons la normativitat que preval, en no disposar d'escriptures degudament registrades. Llavors, només el 21,5% dels camperols que han estat desposseïts o han hagut d'abandonar forçosament la seva terra compten amb una escriptura registrada, és a dir, són estrictament propietaris en el sentit jurídic del terme segons el Codi Civil colombià.

Bibliografía

Comisión de Seguimiento a la Política Pública sobre Desplazamiento Forzado (2011). *El Reto ante la Tragedia Humanitaria del Desplazamiento Forzado*. Vol. 10. Proceso Nacional de Verificación. Bogotá, juny.

Comisión de Seguimiento a la Política Pública sobre Desplazamiento Forzado y Universidad Javeriana (2013). "La eficiencia económica de los grandes, medianos y pequeños productores agrícolas colombianos". *Reflexiones sobre la ruralidad y el territorio en Colombia. Problemáticas y retos actuales*. Comisión de Seguimiento a la Política Pública sobre Desplazamiento Forzado, Crece, Oxfam, Cooperación Alemana, Embajada Reino de los Países Bajos, Universidad Javeriana. Bogotá, juny.

Garay, L. J. (2013a). "Derecho real de superficie. Antecedentes teóricos y consideraciones de economía política. Sobre su adopción en Colombia". En: Garay, L. J. et al. (2013). *Reflexiones sobre la ruralidad y el territorio en Colombia. Problemáticas y retos actuales*. Comisión de Seguimiento a la Política Pública sobre Desplazamiento Forzado, Crece, Oxfam, Cooperación Alemana, Embajada Reino de los Países Bajos, Universidad Javeriana. Bogotá, juny.

Garay, L. J. (2013b). "Rentismo, raíces de la aculturación de la ilegalidad y corrupción sistémica". En: F. Vargas, L. J. Garay y G. Rico. *Derechos patrimoniales de víctimas de la violencia: reversión jurídica y material del despojo y alcances de la restitución de tierras en*

procesos con oposición. Módul de formació autodirigida. Consejo Superior de la Judicatura. Sala Administrativa. Escuela Judicial “Rodrigo Lara Bonilla”. Bogotá (pròxim a divulgar).

Garay, L. J. et al. (2012). *Narcotráfico, corrupción y Estados. Cómo las redes ilícitas reconfiguran instituciones en Colombia, Guatemala y México*. Random House. México D.F., México, setembre.

Fotografía : Rafcha / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Justícia en el període de transició

Farid Samir Benavides Vanegas

PhD, Professor Associat. Director Àrea de Dret Penal, Processal Penal i Criminologia de la Universidad de los Andes.

Un cop més el govern colombià s'embarca en un procés de pau amb les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC). Des de fa més d'un any, a l'Havana, es discuteixen diversos aspectes de l'agenda fixada per ambdues parts. Tanmateix, un dels aspectes més rellevants és el relatiu a la justícia pels crims comesos durant el conflicte armat. Amb l'objectiu de donar resposta a aquesta qüestió, el govern del president Juan Manuel Santos va promoure -amb el suport del senador Roy Barreras- una reforma a la Constitució Política per crear, a través de la via constitucional, el que es va denominar un marc jurídic per a la pau. El marc pretén dotar el govern colombià d'eines per fer front a un procés de pau i per permetre-li l'aplicació de mecanismes de justícia en transicions. Dins dels mecanismes que es preveuen hi ha la investigació i el judici als màxims responsables; l'aplicació de mesures de justícia no punitiva en la base; i la creació d'una Comissió de la Veritat.

La qüestió de la justícia en transicions és un dels aspectes centrals de la discussió. En aquest text vull ocupar-me dels següents punts: en primer lloc aclarir què entén el govern nacional per justícia en transicions -a partir de les afirmacions públiques dels seus representants- i, en segon lloc, entaular la discussió sobre la qüestió de la justícia i de la impunitat.

1. Què és la justícia en transicions per al govern colombià?

Colòmbia té una llarga història de processos de pau i de guerres que van fins al començament de la república. De la mateixa manera, a conseqüència d'aquests processos de pau, també té una llarga història d'amnisties i indults sota la figura del

delicte polític. En la seva intervenció a la Universitat Externado de Colòmbia, el Comissionat de Pau Sergio Jaramillo, va presentar els punts més importants de l'acord de pau amb les FARC. Jaramillo va destacar la diferència entre l'acord de pau i la fase de construcció de pau, que ell va denominar fase de transició. Com l'assenyala Jaramillo, a l'Havana s'estan establint les bases i les tasques que fan possible la construcció de pau, és a dir, el procés que permet fer realitat els compromisos als que s'està arribant en la negociació de la pau. Un dels objectius és l'enfortiment de l'estat de dret, entès com l'enfortiment d'un ordre o d'unes regles de joc. Per això és important la lluita contra la impunitat. Tanmateix, Jaramillo s'aparta de les concepcions comunes d'impunitat i afirma que la impunitat es mesura segons el grau de satisfacció dels drets de les víctimes, oblidant que precisament un dels drets de les víctimes és que s'investigui i sancioni els responsables de les greus violacions als drets humans. En la seva intervenció també afirma que l'error ha estat concentrar-se massa en els victimaris i no en les víctimes, però no aclareix com l'absència d'investigació i sanció pot satisfer aquests drets.

2. Justícia i Impunitat

Un dels punts principals de la discussió té relació amb la justícia penal i amb la possibilitat d'atorgar amnisties o indults als desmobilitzats. Per això s'acudeix a la categoria de delicte polític i s'afirma que, a través de la figura de la connectivitat, és possible estendre aquests beneficis de la constitució a molts desmobilitzats.

“ S’enganya a l’opinió pública quan s’afirma que el delicte polític és part de la sortida jurídica al repte que signifiquen els crims comesos per les FARC ”

En primer lloc hem d'assenyalar que el delicte polític forma part de la tradició jurídica colombiana com una forma de reincorporar els rebels a la vida política i ciutadana. D'aquesta manera, els rebels es beneficien d'amnisties i indults per haver participat al

grup armat i haver comès delictes connectats a l'acte de rebel·lió, com per exemple dur armes, furts, dur uniformes, etc. Tanmateix, convé ser clars en el fet que el que està en joc en la negociació de pau no és la condició de rebels sinó una cosa molt més important: la comissió de crims de lesa humanitat.

En la mateixa tradició jurídica colombiana es preveu que l'amnistia i indult per l'acte de rebel·lió no puguin ni hagin de donar refugi als responsables d'actes de barbàrie, dins dels quals hi ha, clarament, els crims de lesa humanitat. En conseqüència, un crim d'aquesta naturalesa pot haver estat comès amb una finalitat política, però això no comporta que es pugui beneficiar de l'amnistia o l'indult. Per tant, s'enganya a l'opinió pública quan s'afirma que el delicte polític és part de la sortida jurídica al repte que signifiquen els crims comesos per les FARC en el conflicte colombià.

La qüestió de la impunitat no interpel·la al delinqüent polític. A qui interpel·la és a l'autor de crims de lesa humanitat, ja que aquesta categoria de crims no està inclosa dins de la noció de delicte polític. Dit d'altra manera, la categoria de delicte polític no esborra per si mateixa les greus violacions als drets humans comeses per les FARC. El govern nacional pretén ampliar la categoria de delicte i de delinqüent polític ampliant el marc d'extensió dels delictes connexos. Però en fer-ho cau en una contradicció gravíssima: d'una banda afirma que aquesta és una categoria que forma part de la tradició jurídica colombiana però, d'altra banda, sosté que aquesta tradició s'ha de modificar perquè, de la manera com està concebuda, només ens serveix per perdonar els actes de rebel·lió. En conseqüència, les mesures no penals i els models de justícia restaurativa no poden establir-se amb independència de la qüestió de la justícia penal, perquè si es fes així no s'aconseguiria el seu objectiu: generar un nou estat de dret en el qual els ciutadans i les ciutadanes puguin viure en pau i gaudir dels seus drets.

**“ Per aconseguir l'enfortiment de l'Estat de Dret
s'ha de garantir la investigació i el judici dels
autors de les greus violacions dels drets humans**

”

3. Transició i impunitat

El Comissionat de Pau va sostenir en la seva intervenció a la Universitat Externado de Colòmbia que la finalitat de la transició és l'enfortiment de l'estat de dret i de les regles del joc. Per aconseguir aquest propòsit, assumint que les seves paraules són sinceres i que no es tracta d'un simple enunciat retòric, és essencial que es garanteixi la investigació i el judici dels autors de les greus violacions dels drets humans.

En la literatura de dret penal i de justícia en transicions hi ha diferents crítiques a la qüestió de la lluita per a la impunitat. Des de la crítica que es fa al dret penal com a inadequat per a un procés de transició, la impossibilitat de tractar el mal radical amb la justícia penal, la impossibilitat de distingir clarament entre víctimes i victimaris i la possibilitat d'aconseguir els mateixos objectius amb un altre tipus de mesures. Aquest punt genera una àmplia discussió que no podem tractar en aquest text. Tanmateix, sí que vull destacar que la perspectiva de protecció dels drets de les víctimes exigeix que es faci justícia.

S'ha d'anar en compte amb l'afirmació del Comissionat de Pau de que el sistema penal no pot ocupar-se de tots els delictes i de tots els responsables. En primer lloc, si s'atorguen les investigacions a un grup reduït de funcionaris, com va ocórrer amb la llei de Justícia i Pau, segur que presenciarem un nou fracàs de la justícia. Però si s'utilitza tot l'aparell de la justícia penal i s'aprofita la recent reforma de l'estructura de la Fiscalia General de la Nació, segur que podrem ocupar-nos dels crims més greus, el que el marc jurídic per a la pau va denominar els màxims responsables. A més, l'experiència alemanya i argentina demostren que és possible jutjar el major nombre possible de responsables, només cal tenir voluntat de fer-ho.

Cal recordar, per acabar, el treball del filòsof alemany i supervivent d'Auschwitz, Jean Amery. Amery reivindica el ressentiment, ja que és impossible cancel·lar el passat sense que hi hagi justícia, perquè només d'aquesta manera el victimari entendrà que el que va succeir no hauria d'haver passat, i voldrà, de la mateixa manera que la víctima, tornar enrere en el temps. Si això no succeeix, si no hi ha justícia, si no es sanciona els responsables d'aquests greus crims, les paraules del Comissionat de Pau sobre adoptar la perspectiva de les víctimes no passaran de ser una simple retòrica buida.

Farid Samir Benavides Vanegas: fs.benavides@uniandes.edu.co

Fotografía : Globovisión / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Cap a la mexicanització de Colòmbia

Gustavo Duncan

Professor visitant de la Universidad EAFIT i professor assistent de la Universidad de los Andes

Un col·lega mexicà em va preguntar quina era la diferència entre els narcotraficants colombians i els mexicans. La meua resposta, segons ell, va ser la mateixa que li havien donat altres colombians estudiosos del tema. A Mèxic els narcotraficants no han hagut d'afrontar mai l'amenaça de poderoses guerrilles. Per tant, no han hagut de muntar exèrcits irregulars per sobreviure. N'hi havia prou amb guardaespalles i bandits per fer la guerra. En canvi, els narcotraficants colombians, des de molt petits, van haver d'aprendre l'art de controlar territoris amb sang i foc.

En peu de guerra des del començament

A principis de la dècada de 1980, les diferents agrupacions guerrilleres que hi havia a Colòmbia van aprofitar la disponibilitat de nous recursos per expandir la seva presència territorial. Aquests recursos tenien el seu origen en activitats criminals, principalment el segrest i l'extorsió. Les víctimes eren les empreses, els terratinents, els comerciants i qualsevol que tingués una cosa de valor en les zones on arribava la guerrilla. Ràpidament, els narcotraficants van començar a ser víctimes de segrestos i extorsions. Eren molt atractius ja que si algú tenia diners en aquestes zones eren ells. El que les guerrilles no van presagiar era que els narcotraficants no només tenien recursos per defensar-se sinó que també tenien decisió per enfrontar-se a ells. No van trigar gaire en formar els seus exèrcits paramilitars i, fins i tot, cooptar grups paramilitars de camperols, ramaders i notables rurals que no tenien ni els recursos ni la disposició per entrar en una guerra brutal.

La gran paradoxa era que mentre a les selves remotes del sud del país les guerrilles rebien abundants pagaments dels narcotraficants per cuidar els seus laboratoris de cocaïna, al nord s'enfrontaven a mort amb els seus exèrcits paramilitars. Als anys noranta, quan Colòmbia es va convertir en el primer productor mundial de fulla de coca, la situació va ser encara més irònica. Les guerrilles protegien els cultivadors de coca mentre que els paramilitars protegien els narcotraficants que compraven la base de coca a aquests cultivadors per transformar-la en cocaïna i col·locar-la als mercats internacionals. La droga es podia comerciar entre enemics però la dominació d'un territori era innegociable. Així, la guerra de les drogues des de sempre ha estat una lluita entre enemics a mort que, d'una manera o altra, estan vinculats a un mateix negoci. No només les guerrilles, els paramilitars i les màfies han protegit els narcotraficants, en el propi estat s'han covat extenses xarxes de protecció il·legal. Existeix suficient documentació sobre com els narcotraficants van finançar diverses campanyes presidencials, això sense esmentar les aliances entre les autoritats, els grups paramilitars i els empresaris de la droga.

“ La guerra sempre ha estat una lluita entre enemics a mort. No només les guerrilles, els paramilitars i les màfies han protegit els narcotraficants, en el propi estat s'han covat extenses xarxes de protecció il·legal ”

Una violència sota control

Mentrestant, a Mèxic, la violència dels càrtels de la droga no anava més enllà d'un assumpte de delinqüents. No eren guerres com a tal, eren vendettes. El règim del PRI castigava qualsevol forma de dissidència. Sense importar que es tractés d'una activitat il·lícita, els narcotraficants s'havien de sotmetre a l'autoritat de la classe política i de les autoritats priistes. El poder polític formal assignava el control de les places de les drogues i, si un narcotraficant no complia les regles establertes, era eliminat pels

aparells de seguretat de l'estat. Una d'aquestes normes era precisament mantenir reduïts els nivells de violència per no afectar la població.

Quan el règim priista va arribar a la seva fi amb el canvi de segle, els mecanismes de control estatals sobre el narcotràfic es van relaxar. El preu de la democratització de Mèxic va ser l'increment de la violència. Els nous polítics que van arribar al poder en els estats i municipis perifèrics es van trobar que no comptaven amb el suport de les agències de seguretat de nivell central per evitar que els càrtels imposessin la seva autoritat. Els canals de comunicació entre el centre i la perifèria, agenciats d'una manera expedita per un partit únic de govern, es van perdre quan es va acabar l'hegemonia del PRI. Les policies municipals no feien la competència als nous aparells de guerra dels narcotraficants. A més, malgrat la democratització, la corrupció va continuar sent part del paisatge polític. Els alcaldes i governadors continuaven rebent suborns dels narcotraficants, però ara havien perdut el seu poder sobre ells.

Colombianització?

Amb els narcotraficants acaparant l'exercici del poder local, ja sigui a través de la cooptació dels mandataris municipals o amb la imposició dels seus aparells de força, la violència dels càrtels no va trigar gaire en involucrar la població sota el seu control. Les vendettes es van convertir en guerres. Els atemptats contra faccions enemigues inevitablement comportaven víctimes civils. És més, calia mediatitzar la crueltat perquè la base social de l'enemic rebés els missatges del terror. Els cossos decapitats, els cadàvers penjant dels ponts i els vídeos públics de matances eren part del nou repertori de la violència. Des de llavors es va començar a parlar de la colombianització de Mèxic.

Però, malgrat la comparació, els càrtels mexicans no han escalat el nivell de la guerra fins a l'ús sistemàtic de magnicidis i de terrorisme indiscriminat com va fer Pablo Escobar. Molt menys, han adquirit una capacitat militar mitjanament propera a la que van tenir, en el seu moment, els caps paramilitars que van controlar el negoci de les drogues a Colòmbia després de la caiguda del Càrtel de Cali. Mai no han necessitat tanta organització militar per l'ús de la violència perquè mai s'han enfrontat a un enemic amb un propòsit polític tan ambiciós: la presa del poder nacional. Aquest

propòsit de les guerrilles marcaria una diferència substancial en l'escala de l'organització de la violència, ja que exigia la construcció d'un exèrcit regular amb la capacitat de disputar a l'estat el control territorial.

Els narcotraficants colombians, per pura reacció contra aquesta amenaça, van haver de muntar exèrcits equivalents per no ser arrasats en l'enfrontament. No només això, la naturalesa de l'amenaça va facilitar les aliances amb alguns sectors de l'estat i de les elits legals. Els motius excedien la pura corrupció. El que estava en joc era la seva pròpia supervivència i el manteniment de l'ordre social en els espais perifèrics cap a on la guerrilla avançava com a part de la seva estratègia de presa del poder central.

Si bé la lluita pel control territorial a Mèxic és actualment part del repertori dels càrtels mexicans, la seva lògica operativa és més pròpia de les formes de dominació criminal i segueix un altre tipus d'accions. Els càrtels s'especialitzen en el control de transaccions socials i de regions perifèriques que estan fora de l'abast, i fins i tot de l'interès, de les institucions de l'estat. Les guerres es duen a terme amb sicaris i guardaespalles, la funció dels quals és vigilar i regular les regions en disputa per garantir la producció de rendes criminals. No existeix una amenaça provinent de grans exèrcits que els obligui a desenvolupar un verdader desplegament militar al territori. Són guerres més simples. Un atac típic consisteix en realitzar incursions en un territori per eliminar als 'falcons' (vigilants), sicaris i operaris del càrtel enemic. D'aquesta manera, no poden protegir la plaça i l'organització atacant és capaç de desplegar els seus propis vigilants i assassins al territori.

“ La forma mexicana de fer la guerra és el que ja està succeint a Colòmbia arran del debilitament de la guerrilla i del procés de pau amb les FARC ”

El propòsit polític dels càrtels mexicans és menys complex que el de les guerrilles: dominar societats perifèriques per extreure les rendes que generen. Per als bandits rasos, als quals es delega la vigilància i la regulació d'un territori, aquestes rendes

provenen de tota una sèrie d'activitats locals que van des de la venda de drogues al detall fins a l'extorsió del comerç legal. Però aquestes rendes són engrunes si es comparen amb el botí del càrtel que organitza la presa de la plaça i després delega el seu control als bandits rasos: la utilització del territori per al tràfic internacional de drogues. Allà és on hi ha les grans rendes de la guerra.

Més aviat mexicanització

La gran paradoxa és que aquesta forma mexicana de fer la guerra és el que ja està ocorrent a Colòmbia arran del debilitament de la guerrilla i del procés de pau amb les FARC. Els hereus dels paramilitars són organitzacions que deleguen a bandits locals el control de les rendes menors en un territori concret. A canvi, es lucren de la franquícia territorial que atorguen als criminals rasos. Per allà es produeix, es transporta i es blanqueja la droga que va cap als mercats internacionals.

D'aquesta manera, silenciosament, estem assistint a la mexicanització de Colòmbia. De la mateixa manera que Chapo Guzmán i Mayo Zambada poden controlar la meitat del narcotràfic de Mèxic des d'una de les seves regions més remotes, les muntanyes de Sinaloa, uns camperols d'Urabá, des de les selves de Darién, poden controlar un altre lloc de Colòmbia. Avui en dia el control dels urabeños, a través de la seva delegació de poder a bandes de criminals locals, inclou Buenaventura, la Camperola, les planes, les àrees històriques del Càrtel de Medellín i fins i tot arriben al territori dels Rastrojos, al nord de la Vall.

Sense l'amenaça de la guerrilla, una gent humil d'Urabá va copiar dels mexicans una forma efectiva i rendible de controlar territoris per al narcotràfic internacional.

Fotografía : Eneas De Troya / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

RECOMANEM

Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Projecte

Rutes del conflicte

El projecte Rutes del conflicte és un esforç realitzat pel Centre de Memòria Històrica i Veritat Oberta en el qual, després d'haver realitzat un exercici de recollida d'informació i investigació al llarg de diversos anys, es posa a disposició del públic informació relacionada amb les matances comeses durant el conflicte armat a Colòmbia des de l'any 1982.

Sota la dinàmica actual de l'ús de les TIC i l'objectiu d'integrar processos d'innovació en el lliurament de la informació al servei del ciutadà, l'aplicació està disponible en versió web i dispositius mòbils, els quals inclouen opcions de geo-referenciació i una línia temporal amb informació detallada sobre les massacres. Això permet, de manera fàcil, la navegació i la recerca específica dels episodis de violència comesos per actors legals i il·legals a Colòmbia.

D'acord amb les xifres ofertes pel projecte es pot evidenciar el creixement exponencial de les matances entre els anys 1994 i 2001, dates que coincideixen amb el procés d'expansió de grups d'autodefensa i paramilitars en zones geogràfiques com Antioquia, Còrdova, Santander i Valle del Cauca.

L'accés a aquesta base d'informació és molt important, ja que permet analitzar històricament les dinàmiques regionals del conflicte. Així, permet donar un espai de reflexió a les noves generacions que permeti influir en la construcció d'escenaris de construcció de pau i postconflicte.

Documental

No hubo tiempo para la tristeza

El documental “*No hubo tiempo para la tristeza*” està emmarcat en l’informe realitzat pel Centre de Memòria Històrica, el qual respon al títol “*Basta ya Colombia. Memorias de Guerra y dignidad*”

En l’aposta cinematogràfica es visualitza el context del conflicte armat a Colòmbia, on actors de tot tipus exerceixen des de fa dècades la violència. El recurs audiovisual permet donar visibilitat a aquesta Colòmbia que està allunyada dels centres urbans on s’expliquen històries de vida sobre com la violència es va apoderar del dia a dia de les comunitats.

Els relats recol·lectats a les comunitats de la Chorrera, Bojayá, les vores del riu Carare, Valle Encantado i Medellín permeten no només recrear aquests episodis de terror, sinó que també construeixen grans històries de vida i resistència ciutadana contra els grups armats il·legals generant un sentiment d’esperança, en un país on el conflicte armat ha causat dos-cents vint mil morts i cinc milions set-cents trenta mil desplaçats.

Comptar amb aquest tipus d’iniciatives audiovisuals és una necessitat del poble colombià que permet dimensionar la cruel realitat de l’enfrontament armat i entendre les causes estructurals del conflicte intern colombià, entre les quals els investigadors del Centre de Memòria Històrica en destaquen l’accés i concentració de la terra, el model desigual i excloent de desenvolupament agrari i un accés restringit a la participació política.

Sense cap dubte, és una aportació important que permet analitzar el context colombià i, encara més, és un missatge a la comunitat nacional i internacional perquè no esborri de la memòria les víctimes del conflicte armat intern a l’estat colombià.

Document

Left in the Cold? The ELN and Colombia’s peace talks

L'informe 51 de l'Organització No Governamental International Crisis Group s'emmarca en els acostaments oficials que s'han mantingut entre el govern nacional colombià i el grup armat il·legal Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN, per les sigles en castellà).

Dins del document s'estudia en detall els principals esculls provocats pels acostaments entre el grup il·legal i les institucions colombianes. Ressalta de manera principal que les dues parts del conflicte necessiten manifestacions de confiança de l'altra part, on d'una banda hi ha l'Estat Colombià exercint pressió cap a l'ELN perquè no es quedi fora de les negociacions de pau que sí que estan avançant amb les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC), i d'altra banda hi ha l'ELN exigint una insinuació clara del govern colombià per poder canviar el curs del conflicte al país.

La importància de l'informe rau en la necessitat de les dues parts d'involucrar-se activament en una sortida negociada al conflicte a causa de la conjuntura actual de les negociacions que es duen a terme a l'Havana. En primera instància, per al govern nacional, avançar un procés de pau sense comptar amb el segon actor armat il·legal més important del país és un risc eventual davant una possible desmobilització dels combatents de les FARC, els quals, com afirma el grup d'investigadors de l'International Crisis Group, podrien recaure a les files de l'ELN i enfortir la presència militar d'aquest grup. En segona instància, desconèixer la igualtat de condicions davant les FARC com a actor armat il·legal deixaria de banda un actor essencial en el conflicte, el qual ha acumulat capital social i polític en regions estratègiques, de cara a un possible postconflicte.

Com a apunt final, el grup d'investigadors aporta algunes recomanacions per refrescar els acostaments entre el govern central colombià i l'Exèrcit d'Alliberament Nacional.

Llibre

“Súper poderosos, los protagonistas del 2014”

Súper poderosos, los protagonistas del 2014 és un projecte avançat per la La Silla Vacía, un mitjà de comunicació digital que ha destacat a Colòmbia per investigar en detall els personatges que tenen més incidència en la presa de decisions a nivell polític a l'estat colombià.

Aquest lliurament de la Silla Vacía té en compte la importància d'aquests actors a l'hora d'incidir en la construcció del país i s'encarrega de realitzar un perfil a vint personatges que, possiblement, marquin el rumb de Colòmbia l'any 2014. Si bé la gran majoria d'aquests personatges compta amb trajectòries associades a la recerca del poder polític colombià, es perceben actors que han sorgit de moure's per la història del conflicte colombià, els quals, sense cap dubte, podrien arribar a influir en el procés pau que es manté a l'Havana, Cuba.

El que fa que aquest projecte sigui interessant és poder identificar les diferents postures que representen cada una d'aquestes personalitats, ja que en molts casos representen voreres oposades i realitats diferents, la qual cosa, en una democràcia, és summament valuós si es generen garanties reals perquè cada un dels actors pugui representar les seves posicions.

Si bé en la configuració del poder polític de qualsevol país hi ha una multiplicitat d'actors que no només es remeten al terreny polític, donar un primer pas per poder apreciar el complex procés de presa de decisions, on principalment intervenen actors econòmics, socials, polítics, etc., en un món cada cop més globalitzat i interdependent, és molt important.

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

"Saber que el General estava entre nosaltres donava tranquil·litat"

Manel Vila

Promotor de la Fundació Districte 11 - City to City

El militar Jovan Divjak es va formar a l'Escola Militar de l'Exèrcit Iugoslau i ocupava la màxima responsabilitat a la OT, el que es coneix com la Defensa Territorial de la República de Bòsnia. A Sarajevo, els militars de l'Exèrcit Popular Iugoslau van rebre l'ordre d'abandonar els quarters i ocupar posicions als voltants de la ciutat. El General es va quedar a Sarajevo i el Govern de Bòsnia li va encarregar la defensa de la ciutat. Més tard, va ser el responsable de la cooperació amb els organismes civils i les institucions.

L'hem vist vestit de militar visitant les tropes, passant revista o organitzant la sortida del famós comboi que intercanviava representants polítics a la Sarajevo assetjada. Ara el veiem vestit de civil, a la seu de la fundació que es dedica als nens i nenes orfes a causa la guerra, i ens diu que és el mateix, que no ha canviat, que no ha desertat, que no ha desobeït, que sempre s'ha mogut amb els mateixos ideals i que els que van canviar de bàndol van ser els altres.

El sentiment d'amor pels altres i el desig de treballar per a la pau són valors que va aprendre a casa seva, amb la seva família, i que sempre l'han acompanyat. Potser hem canviat de vestit però el General no va caure del cavall i va veure les coses clares, ha estat cultivant la vida des del primer moment.

“ “Vaig prendre la decisió de quedar-me a Sarajevo quan vaig comprendre les intencions de Karazdic. La meva motivació: defensar la vida dels ciutadans de Bòsnia i defensar l’ideal de la multiculturalitat” ”

El seu pare, mestre, ja estava enamorat de Sarajevo per motius de feina i per trasllats. Ell va néixer a Belgrad però la feina militar i els trasllats també el feien voltar per tot el país. Però sempre va tornar a la seva ciutat, que no és altre que Sarajevo, una Sarajevo que potser avui ja no existeix. No té cap dubte de la decisió personal que va marcar la seva vida: defensar la seva ciutat, els seus ciutadans. Ha afirmat repetides vegades: “vaig prendre la decisió de quedar-me a Sarajevo quan vaig comprendre les intencions de Karazdic. La meva motivació: defensar la vida dels ciutadans de Bòsnia i defensar l’ideal de la multiculturalitat. La propaganda estava basada en el fet de que, aquí, els serbis no tenien els mateixos drets que els bosnians cosa que, per suposat, no era veritat. Van anar repetint la mentida de que no podíem viure junts”.

La Sarajevo que defensen els ciutadans és especial. Potser el primer cop que surt als nostres llibres d’història és a conseqüència de l’atemptat a Francesc Ferran, l’hereu de l’imperi austrohongarès, el juny del 1914, que va ser l’espurna que va fer esclatar la Primera Guerra Mundial. Es dona a conèixer amb l’organització dels Jocs Olímpics d’Hivern de 1984, els primers presidits per Juan Antonio Samaranch, que trenquen una dinàmica de dotze anys de boicots per un o altre motiu. Cal llegir la coneguda guia “Trotamundos”, editada l’any 1984, per entendre el que significava la ciutat dintre dels Balcans. La guia descriu:

“Ninguna ciudad mejor que Sarajevo simboliza en Yugoslavia la coexistencia de las diferentes culturas y religiones, al mismo tiempo que las enriquece y las complementa. Aquí se encuentran Oriente y Occidente y se fusionan. De un extremo a otro, la ciudad nos muestra sus influencias: austeros edificios de la época imperial austríaca y seculares casas turcas con sus típicos

balcones de madera. Toda la armoniosa amalgama de influencias está contenida en esta historia: “un musulmán quiso vender su casa un día: ¿cuánto quieres por ella?, le preguntó un amigo. Trescientos mil dinares, respondió el musulmán, pero con este precio ya te incluyo a mis vecinos, un católico y un ortodoxo que cuando llores, llorarán, cuando rías, reirán, y cuando estés enfermo, estarán a tu lado... y esto, amigo, no tiene precio.”

Doncs, malauradament, d'aquesta preciosa ciutat d'Europa, l'única ciutat europea que en el seu skyline hi té les quatre esglésies -la catedral catòlica, la catedral ortodoxa, la gran mesquita i la gran sinagoga-, el record més recent que en tenim és el cruel setge que va patir durant la guerra civil dels Balcans, ara fa vint anys. Hi ha moltes anècdotes sobre decisions que s'escriuen en un tovalló d'un restaurant. En les guerres dels Balcans per la desmembració de Iugoslàvia hi ha un paper en el qual Tudjman, com a líder croata, i Milosevic, per la part sèrbia, decideixen els límits dels nous estats: de Sarajevo cap al mar i Hercegovina per a Croàcia, de Sarajevo cap al nord per a Sèrbia. El problema era, doncs, la cosmopolita capital olímpica i la decisió dels senyors de la guerra de sotmetre-la a un setge que propiciés l'èxode de refugiats i la concentració de les comunitats en cultures i religions.

Avui en dia, anys després dels acords de Dayton, Sarajevo ha canviat a causa dels desplaçats, els refugiats, els absents, aquells 11.541 ciutadans que van morir entre el 92 i el 96 i que, fa poc, eren recordats simbòlicament amb una gran línia de cadires vermelles a Sarajevo. Però la ciutat sobreviu com a capital de Bòsnia i Hercegovina per personatges com el General Divjak i per moltes persones anònimes que van donar testimoniatge de la lluita d'una ciutat, d'unes idees i de l'orgull i força per resistir. Ell personifica la dignitat, la coherència, l'honestedat i el profund orgull d'ésser de Sarajevo. Fa uns dies, l'Alma, que va estar fins els últims moments a la Sarajevo assetjada i que avui viu a Catalunya, afirmava, “jo em sentia segura perquè sabia que el General estava a la ciutat i ell simbolitzava la defensa de la nostra Sarajevo”.

“ Jovan Divjak personifica la dignitat, la coherència, l'honestedat i el profund orgull

d'èsser de Sarajevo ”

La guerra acaba quan els poderosos no poden més, quan uns quants s'han fet rics, quan els que tenien que decidir decideixen, quan els que tenen que prémer un boto el premen, quan els que tenen que agafar un telèfon parlen... És en aquell moment quan acaba oficialment la guerra i, als homes del govern de la Bòsnia nascuda a Dayton, la figura de Jovan, que parla clar, que parla amb la gent, que va néixer a Belgrad, els molesta i el passen ràpidament a la reserva. Sé que ell creia que podia tenir un paper important en la formació del nou exèrcit, del nou país, a l'acadèmia... Però passa precipitadament a la reserva i és, per sort de tots nosaltres, quan es reinventa.

Tots aquells raonaments i vivències de nens i nenes orfes de famílies, de joves destrossats per una guerra entre veïns... fan que es bolqui, ara fa vint anys, en la Fundació Obrazonvanje Gradi BiH, (*l'educació edificarà Bòsnia i Hercegovina*), l'educació construirà el nou país. La fundació ha estat ajudant nens víctimes de la guerra de 1992-1995 a Bòsnia i Hercegovina, així com nens amb discapacitats i amb talent, a completar amb èxit la seva escolarització i esdevenir membres productius de la societat. Amb el programa de treball, *Fills de víctimes de la guerra - La nostra preocupació permanent*, han mantingut oberta la porta de la casa al carrer Dobojska 4 a aquells que necessiten suport moral i material. Amb el treball d'amics i voluntaris, han atorgat més de 30.000 beques i han repartit material escolar per valor de més de 2,4 milions d'euros. Més de 1.500 nois i noies han participat en viatges i intercanvis per conèixer noves cultures i societats, des de Canadà a l'Uruguai. 280 d'aquests nens orfes de la guerra ja s'han graduat a la universitat i han trobat feina. Des del curs 2005, es treballa també amb nens i nenes víctimes d'exclusió social i de la minoria romaní. Aquests resultats s'han aconseguit majoritàriament gràcies al suport d'individus i grups de ciutadans, amb poques ajudes governamentals. Tal com cita a vegades en Jovan Divjak, les activitats es basen en el missatge del filòsof francès Diderot: *“més felices són les persones que donen més felicitat als altres”*.

Aquesta felicitat és la que ens transmet diàriament gent com Jovan Divjak, com a militar treballant per a la pau o com a constructor de pau. Gent imprescindible.

Fotografía : Wikimedia Commons

© Generalitat de Catalunya

ENTREVISTA

Entrevista a León Valencia, director de la fundació Paz y Reconciliación

Món Sanromà

Tècnic de l'Institut Català Internacional per la Pau

León Valencia, director de la fundació Paz y Reconciliación. Membre del grup de memòria històrica. Escriptor i analista polític.

León Valencia va ser membre del comando central del grup guerriller ELN en la dècada de 1980. El 1994 va participar en la firma d'un acord de pau amb el govern nacional. En la seva faceta d'escriptor, és columnista a diversos mitjans de comunicació i ha publicat diversos llibres de caràcter polític. Ha participat en la fundació de la corporació Arco Iris, un centre de pensament, investigació i acció social per a la reconciliació, i de la fundació Paz y Reconciliación, que té el propòsit de generar coneixement qualificat per incidir en els debats polítics, socials i econòmics del país com a mecanisme per aportar a la construcció de la pau i la reconciliació nacional.

La seva trajectòria està marcada pels anys que va passar dins de l'ELN. Com recorda aquella època de la seva vida?

Fa ara vint anys, el 1994, que vam fer el tractat de pau. Recordo que vaig haver de reflexionar sobre l'escala de valors, a quin lloc hi havia la justícia social, la revolució, la inclusió de la gent, la democràcia... A la guerrilla vaig aprendre a valorar la vida. Recordo que cada vegada anàvem cap a una violència més irracional, més bruta... Las víctimes principals del conflicte eren la població civil. Ja no era una confrontació amb l'estat sinó les elits matant gent. Des del costat de les guerrilles s'estava matant a líders socials, polítics indefensos... L'enorme dolor que causava sobre la població civil em va espantar, a més, no hi havia l'horitzó d'un triomf militar, no hi havia transformació ni canvis, no tenia futur.

Què el va fer sortir de l'ELN? Quan va decidir que era suficient?

Hi va haver dos fets importants. D'una banda, el 1988, vam viure una dolorosa matança a Segòvia, on militars aliats amb un sector polític es van fer passar per paramilitars, van matar 45 persones i en van ferir 47 més només perquè la gent del poble havia votat les esquerres. La nostra guerrilla era poderosa: tenia més de 10.000 efectius, rebia diners del petroli i teníem el comando central a només tres quilòmetres del lloc dels fets, però, tot i així, no vam poder evitar la matança. D'altra banda, la guerrilla va matar un bisbe. L'organització que jo dirigia era d'origen catòlic i estava comandada pel capellà Manuel Pérez Martínez. En conseqüència, em va semblar una barbàrie que la guerrilla matés un bisbe amb la justificació de que tenia una ideologia de dretes. Nosaltres ens quedem amb aquesta foto i amb l'absurda justificació. Va ser molt trist. Em vaig adonar que no era la meua causa política, que estava massa enverinada i que era impotent militarment. Tot això em va portar a que desistís i comencés les negociacions de pau.

“ Nosaltres ens fiquem en el debat públic i ens arrisquem perquè creiem que cal sacsejar la societat colombiana. ”

Vint anys més tard, com ho veu ara?

Crec que s'ha confirmat el que predeia. La guerra ha causat una gran quantitat de víctimes. Estic content d'haver-me retirat. S'ha confirmat que no hi ha una sortida militar: ni el govern ni les guerrilles poden triomfar. És un empat dolorós per a Colòmbia i l'única sortida és la política.

Vostè ha liderat diverses investigacions sobre la parapolítica, aquest fenomen és la gran tragèdia de Colòmbia?

És l'altra cara de la moneda colombiana. En aquest país hi ha una doble tragèdia. D'una banda, la guerrilla dispara contra la democràcia, des de fora, però d'altra banda hi ha

gent que dispara contra la democràcia des de dins: polítics que s'han aliat amb forces il·legals, amb narcos, etc. per aconseguir poder local i influir en el poder nacional. I els trets des de dins van ser més eficaços que els de la mateixa guerrilla: la guerrilla no va poder colpejar les institucions de manera definitiva, però aquestes forces sí. Nosaltres fem investigacions purament acadèmiques sobre la parapolítica. Actualment hi ha 61 parlamentaris condemnats i 67 investigats per aquest tema. Si sumem alcaldies i altres càrrecs tenim uns 500 polítics legals condemnats o investigats.

Quin paper poden tenir els parapolítics en el procés de pau?

Hi ha diferents graus de parapolítics. Alguns van utilitzar aliances per motius electorals, altres van moure grans quantitats de diners de la màfia, altres van participar en crims enormes i matances... la reconsideració de Colòmbia, la transició al postconflicte, no és només un pacte amb les guerrilles sinó també amb la democràcia i les elits colombianes que s'han aliat amb màfies i grups il·legals. Aquest és l'enorme repte de la reconciliació.

Quin és el principal missatge que vol transmetre amb el seu treball i amb el de la corporació Arco Iris i la fundació Paz y Reconciliación?

La corporació Arco Iris és una ONG amb tasques socials. S'ocupa dels reinserits, dels socis, de les comunitats... A la fundació Paz i Reconciliación investiguem sobre el postconflicte. Vull destacar dues coses. D'una banda, la investigació social ha de tenir un servei al debat públic. Els llibres i les reflexions no són per estar a les prestatgeries sinó per al debat i el servei públic. Així que intentem que les nostres investigacions tinguin un impacte mediàtic i en la societat. D'altra banda, cal anar més enllà de la investigació i posar nom als fenòmens. En fer-ho hem posat en perill la nostra seguretat i hem rebut amenaces, però hem aconseguit que la societat reaccionï. Entre la comunitat investigadora de Colòmbia hi ha por, i amb raó. Els grans centres de les principals universitats no s'atreveixen a tractar certs temes i no tenen suficient impacte. Nosaltres ens fiquem en el debat públic i ens arrisquem, perquè creiem que cal sacsejar la societat colombiana.

“ Amb Uribe cal fer dues coses. Primer cal derrotar-lo políticament en les seves aspiracions d’acabar amb el procés de pau. Però després cal cridar-lo la reconciliació. ”

Vostè ha entrat amb una dialèctica amb l’expresident Álvaro Uribe. Quin rol està jugant en el procés de pau?

Uribe realitza una batalla contra el procés de pau de l’Havana, és un franc tirador polític contra les negociacions. Ell creu que la solució és militar. Ho va intentar, no va poder, però vol tornar-ho a intentar. Ha filtrat les negociacions secretes que s’estaven desenvolupant i l’esborrany de l’acord amb la intenció d’avortar el procés; s’ha inventat que el comissionat de pau, Sergio Jaramillo, estava negociant amb les FARC un segrest a Cuba; ha fet públiques les coordenades on les forces militars havien de recollir dos dels delegats de les FARC i portar-los a l’Havana; ha anat a la Cort de La Haia, a través de la figura del procurador Ordóñez, a litigar contra el procés de pau, amb l’argument que s’està gestant un pacte d’impunitat... S’ha oposat al procés amb arguments legítims però també il·legítims, i ha intentat una guerra bruta.

Es pot aconseguir la reconciliació sense la cooperació d’Álvaro Uribe?

Amb Uribe cal fer dues coses. Primer cal derrotar-lo políticament en les seves aspiracions d’acabar amb el procés de pau. Però després cal cridar-lo la reconciliació. Ell representa els ramaders, els empresaris del món agrari, els latifundistes, les elits polítiques regionals... Són una part dura però poderosa, els necessitem i cal incloure’ls al procés.

És positiu respecte al futur de Colòmbia? Quins escenaris de postconflicte preveu?

Jo crec que hi haurà un acord amb les FARC i l’ELN. Tindrem un postconflicte llarg i difícil però encara no en som conscients. Cal destacar dues coses respecte a això. D’una banda, el procés de pau en curs canviarà la història del país. Però d’altra banda, tenim

una societat que ha viscut d'esquena als canvis que s'han donat a Sud-Amèrica i que, independentment de les converses de l'Havana, té unes demandes. El problema és que no hi ha cap subjecte polític que encapçali aquest canvi. No hi ha una esquerra amb múscul que pugui encapçalar una transformació i entre les elits polítiques no hi ha un sector reformista. El més reformista és Santos, però és un reformisme, tímid, sense unghes i pàl·lid.

Fotografia: León Valencia

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Memòria i justícia en transicions

Ariel Dulitzky

Membre del Grup de Treball de les Nacions Unides sobre desaparicions forçoses

El meu nom és hebreu, el meu cognom polonès, la meva família va emigrar a Argentina des d'Ucraïna i viu als Estats Units. Parlo castellà amb accent italià, i anglès amb accent rus. No menjo tacos ni ballo salsa, ni tinc el cutis mestís però m'identifico com a llatí o, millor dit, llatinoamericà. La multiplicitat d'elements que em defineixen em donen una identitat única que fa de cada part un element essencial de qui sóc.

Segurament es preguntaran què té que veure tot això amb els drets humans, amb la justícia en transicions o amb la memòria. Doncs molt. La memòria, el que es recorda, com es recorda, per què es recorda, impacta en la resta de les eines de la justícia en transicions i defineix no només la justícia en transicions en el seu conjunt sinó també el tipus de societat que som i que volem ser, és a dir, la nostra identitat com a societat. Tres dècades de justícia en transicions ens donen una perspectiva integral del que s'ha aconseguit i dels desafiaments pendents. Sabem que la justícia en transicions no és ni pot ser sinònim de justícia tova ni excusa perquè un mantell d'oblit sigui el substitut a la memòria individual i col·lectiva.

Els quatre components tradicionals de la justícia en transicions, veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, constitueixen àrees d'acció interrelacionades que poden i han de reforçar-se mútuament. L'experiència que hem adquirit demostra que les iniciatives aïllades i fragmentàries d'enjudiciament no apaivaguen la demanda de majors formes de justícia.

On s'insereix la memòria en aquest ventall? Fins avui, les iniciatives de memòria no són considerades com un dels quatre pilars de la justícia en transicions. Les iniciatives de memòria, amb freqüència, són enteses com elements aliens al procés polític, en estar

relegades a l'esfera cultural "suau" -com objectes d'art per ser allotjats en un museu o un simple monument-, a l'àmbit privat com a dol personal, o com a simple activitat històrica, gairebé arqueològica. Com a resultat, les iniciatives de memòria rarament s'integren en estratègies més àmplies de construcció de la democràcia i es dilueixen o s'invisibilitzen en els processos de justícia en transicions. Mentre que les mesures de veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició són objecte d'intensos debats polítics i estan subjectes a l'escrutini públic, no succeeix el mateix en matèria de memòria. Tot i així, milions de persones visiten memorials, participen en activitats de memòria, llegeixen documents, llibres, testimonis o miren programes documentals de televisió.

La memòria de les víctimes i els abusos del passat, com a concepte i com a dinàmica, i com la meva pròpia identitat, tenen múltiples components. Inclouen elements socials, polítics, antropològics, filosòfics, culturals, psicològics, urbanístics i arqueològics, entre d'altres. La memòria s'expressa a través d'una enorme quantitat de mitjans diferents com els llocs, els monuments, les marques urbanes, els testimonis, els actes, els textos o els mitjans audiovisuals. Les violacions que es recorden no són una cosa que els va succeir només a les víctimes supervivents, als familiars o fins i tot als avantpassats sinó que de la mateixa manera poden manifestar-se en el present o ocórrer en el futur. La memòria de la forma en la qual els drets humans van ser violats en el passat permet identificar problemes actuals com poden ser el maltractament policial, l'amuntegament carcerari, la marginació, l'exclusió, la discriminació o l'exercici abusiu del poder. Concebudes així, les iniciatives de memòria són una part integral de qualsevol estratègia per promoure i garantir els drets humans i aprofundir la democràcia.

“ La responsabilitat estatal en assegurar el deure de justícia, veritat, reparació i no repetició col·loca l'Estat en un rol central i fonamental en la justícia en transicions ”

Així les iniciatives de memòria persegueixen diversos objectius: són espais públics per a la reflexió privada i col·lectiva; conviden, passivament o activament, a tots i totes, incloses aquelles persones que ni tan sols coneixen els fets que es recorden (com les generacions actuals que van néixer posteriorment a les violacions) o fins i tot que poden dissentir amb els missatges transmesos, a reflexionar sobre els mateixos. Ens exigeixen no només recordar les víctimes, sinó també pensar de manera crítica sobre la nostra història i quines van ser les forces que van desencadenar la guerra, el racisme i l'apartheid, la guerra civil, la dictadura o l'opressió política. Una política de memòria ha d'impulsar el debat sobre els processos ideològics, polítics, econòmics i socials que van anunciar la violència estatal i que van possibilitar, van facilitar, van sustentar i/o es van beneficiar del terrorisme d'Estat i/o la violació massiva i sistemàtica dels drets humans.

Les mesures de justícia en transicions, incloses les memòries, encara que no poden per si soles establir ni sostenir la democràcia, reforcen els processos de consolidació democràtica quan reconeixen les persones, en particular les víctimes, com a titulars de drets que van ser violats i que poden ser reivindicats davant de l'Estat. Com ha dit el Relator de Nacions Unides sobre Veritat, Justícia, Reparació i Garanties de no repetició: "no és suficient reconèixer el sofriment i la fortalesa de les víctimes. Aquests són trets que poden compartir amb les víctimes dels desastres naturals". El que es requereix és recordar i actuar en funció del subjecte com a titular de drets.

La responsabilitat estatal en assegurar el deure de justícia, veritat, reparació i no repetició col·loca l'Estat en un rol central i fonamental en la justícia en transicions. Però en memòria, a diferència de les altres àrees, l'Estat no té el control sobre el procés. Múltiples activitats de memòria són promogudes per familiars o iniciatives privades. Una política estatal de memòria ha de revalorar i encoratjar aquesta diversitat de propostes pel que fa a sectors i generacions, tipus d'expressions, així com el seu contingut. A més, l'Estat ha d'aconseguir una eficaç interrelació entre les diferents iniciatives de justícia en transicions i els processos de memòria.

Les determinacions judicials, així com els processos de veritat sobre fets constitutius de greus violacions als drets humans, compleixen un paper fonamental en la preservació i construcció de la memòria. En primer lloc són relats oficials estatals sobre

les violacions comeses en el passat. També passen a ser en si mateixes un component de la memòria. Per les generacions futures (i també les presents) l'actitud del Poder Judicial investigant o no, del Poder Legislatiu aprovant o derogant lleis d'amnistia, del Poder Executiu facilitant o bloquejant investigacions judicials o processos de veritat, seran part de la memòria sobre com es va desenvolupar la justícia en transicions. Les sentències judicials i informes de Comissions de la Veritat limiten els criteris revisionistes o minimalistes de les violacions comeses. Quan iniciatives suposadament de memòria històrica busquen relativitzar o negar les violacions comeses, un procés judicial seriós, imparcial, que conclouï amb una sentència condemnatòria o un informe d'una Comissió de la Veritat socialment acceptada i respectada, qüestionen, en si mateixos, la legitimitat de les posicions relativistes o negacionistes. Això no significa que no hi pugui haver veus dissidents, contradictòries o divergents que expliquin o descriguin els fets violents de diferents maneres. Això és absolutament necessari i benvingut en una societat democràtica. Però entre l'explicació i la negació dels fets hi ha un abisme.

**“ El desafiament d'una política de memòria no és
construir memorials ni instal·lar estàtues
adormides, sinó crear societats més justes,
igualitàries i democràtiques ”**

Tornant sobre la memòria, s'estan començant a reconèixer certs estàndards respecte el rol de l'Estat per desenvolupar activitats de memòria. Una norma emergent del dret internacional insta a prendre com una obligació el record i compromís respecte a les atrocitats passades. Certs estàndards de Nacions Unides insisteixen en recordar, educar sobre el passat, i rebutjar les negacions de les atrocitats. També fan ressaltar el rol que compleixen els arxius en la recerca de veritat i justícia, a la vegada que són centrals en la recuperació i construcció de la memòria. Per això, l'Estat ha de protegir, sistematitzar i facilitar l'accés públic a aquests arxius, sent impermissible que es mantinguin en secret.

Una política estatal de memoria requiere también revisar la manera como se enseña historia tanto en las escuelas como en los cursos de historia militar y policial. La educación, sea dirigida a los y las estudiantes como a las fuerzas de seguridad, debe claramente transmitir la idea que las graves violaciones a los derechos humanos ocurrieron y no fueron un simple exceso, sino una política planificada y ejecutada por el Estado en flagrante violación de principios elementales de humanidad, de normas legales, de principios éticos y morales y de concepciones democráticas.

Una última idea. Les iniciatives de memòria s'han focalitzat freqüentment en les vides d'homes i en experiències masculines. Malgrat això, de manera creixent, es dóna visibilitat a les víctimes dones. També s'han començat a reconèixer les múltiples històries de dones com a activistes, moltes vegades al capdavant de la resistència. Però encara hi ha un llarg camí per recórrer perquè les polítiques de memòria tinguin una clara perspectiva de gènere.

La memòria no només ha de recordar i tractar d'evitar les formes més greus de violacions als drets humans, sinó que ha de ser un rebuig a les noves formes d'exercici abusiu del poder i ha de permetre donar visibilitat a altres violacions generalment silenciades- com l'accés a l'educació, a la salut, a la feina, a la igualtat. La memòria, ja no de les violacions, sinó dels projectes de canvi que van tenir com a respostes aquestes massives violacions, ens convida a vincular aquests fets del passat amb els problemes actuals de les nostres societats. Perquè, en definitiva, el desafiament d'una política de memòria no és construir memorials ni instal·lar estàtues adormides, sinó crear societats més justes, igualitàries i democràtiques.

Fotografía : Axel Rouvin / CC BY / Desaturada.

© Generalitat de Catalunya

SOBRE L'ICIP

Notícies d'actualitat, properes activitats i noves publicacions

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

Novetats editorials

Durant aquest segon trimestre, han sortit publicat dos títols de les col·leccions de llibres de l'ICIP. D'una banda, s'ha publicat el llibre *Violencia sexual y conflictos armados*, de Janie L. Leatherman, amb pròleg de María Villellas dins de la col·lecció 'Paz y Seguridad' (ICIP i Edicions Bellaterra). Janie L. Leatherman analitza com es creen les condicions que propicien la violència sexual en els conflictes armats, quines en són les conseqüències i possibles respostes a la mateixa. El seu principal argument és que el sistema de dominació patriarcal i la visió compartida de la masculinitat hegemònica fomenten i contribueixen a mantenir aquest tipus de violència.

D'altra banda, també s'ha publicat el *Manual per a campanyes noviolentes*, de la Internacional de Resistents a la Guerra (IRG). El manual s'ha alimentat de les experiències de grups i generacions d'activistes noviolents a molts països. La confecció d'aquest treball és el resultat d'un esforç col·lectiu amb diferents graus d'implicació. La tasca editorial ha estat realitzada per un comitè compost per Howard Clark, que ens va deixar recentment, Javier Gárate, Joanne Sheenan i Dorie Wilsnack.

Darrers ICIP Working Papers i relatories

Darrerament s'ha publicat la relatoria del seminari internacional sobre empreses en situació de conflicte, celebrat el gener de 2013 a Barcelona.

- [Companies in conflict situations](#)

També s'han publicat els següents Working Papers.

- Los programas de reparaciones y los colectivos más vulnerables: Ashánikas de Selva Central del Perú, per Luís García Villameriel.
- Do democracies spend less on the military? Spain as a long-term case study (1876-2009), per Oriol Sabaté Domingo.

Les revistes de Taylor & Francis, a la Biblioteca

La Biblioteca de l'Institut Català Internacional per la Pau ha renovat l'accés a un gran nombre de revistes electròniques de la col·lecció de Taylor & Francis. En concret s'ha subscrit l'accés al paquet de revistes "Politics, International Relations & Area Studies", que conté 115 revistes, i "Strategic, Defence & Security Studies", que en conté 34 més.

En el camp de les ciències polítiques i les relacions internacionals i també en el camp dels estudis sobre seguretat i terrorisme, les col·leccions de revistes Taylor & Francis Group són un referent en el món acadèmic. L'accés a revistes electròniques és una font crucial per a la investigació i per poder estar al dia de les novetats en el camp de la cultura de la pau.

L'ICIP organitza un seminari sobre Colòmbia

L'Institut Català Internacional per la Pau, en el marc del programa d'investigació 'Seguretat humana, transformació de conflictes i investigació per la pau' organitza el seminari internacional 'Escenaris postconflicte a Colòmbia. Agenda, oportunitats i full de ruta', que tindrà lloc a Barcelona del 5 al 7 de maig de 2014. El dia 7, a dos quarts de sis, hi haurà un acte obert al Palau de la Generalitat.

El seminari reunirà una trentena d'actors plurals colombians (actors polítics i de l'administració, acadèmics, actors de la societat civil i de les comunitats originàries, i actors econòmics) acompanyats d'experts internacionals i de representants de la societat catalana. En total, una seixantena de persones.

© Generalitat de Catalunya